

A M. T. AKADÉMIA
SZÓTÁRI BIZOTTSÁGA.

Megjelenik	MAGYAR	Szerkesztőség
minden hónap		és
15-én	NYELVÖR	kiadó hivatal
három ívnyi	SZERKESZTI	Budapest
tartalommal.	SIMONYI ZSIGMOND.	New-York palota
XXVII. kötet.	1898. JÚLIUS 15.	VII. füzet.

SZAVATY, ZAVAGY, ZUVAT.

A jövevényszók kutatása csak akkor gyümölcsöző a tudományra, ha a nyelvészet megállapításaiból kellő mértékkel a műveltségtörténet is meríthet. A címül írt szó is, kellő óvatossággal megvilágítva, végtelen becses adalék a magyar nyelv szláv elemeihez. Becses azért, mert egy csomó műveltségtörténeti tény tudásának a birtokába juttat.

Az 1897. évi Jogtud. Közlöny 2. számában, később pedig — gondolom, más részekkel is megszerezve — különlenyomatban, Széll Farkas tollából a következő című értekezés hagyta el a sajtót: A bectelenítés és a bíróság előtti megkövetés a Debreczen városi régi jogban. Debreczen 1897, 8° 47. l. Ebben az értekezésben el van mondva, hogy nem esett büntetés alá a másoktól hallott rágalmazó állítás továbbterjesztése, ha vádlott hallomásának forrását bizonyítani tudta (24. l.). A bectelenítésnek hallomás útján való elterjesztésére a *szavaty* megjelölést használták, amely a Debreczen-városi jogban a következő négy szólásban volt meg: 1. *a szavaty futamodik*: rágalmazó szavak keltek szárnyra; 2. *a szavaty megáll*: a bectelenítő hír terjesztője ismeretessé vált; 3. *a szavatyot felvenni, felvállalni*: beismerése a bectelenítő hír terjesztésének; 4. *a szavatyot másra adni, eladni magáról*: a kérdőre vont a rágalmazó szavakat mástól hallotta. Ez a csoportosítás a *szavaty* (pletyka, vád, becsmélés, rágalmazás) keletkezését és a rágalmazó kipuhatolását hűen föltünteti. A szónak eredete megállapításához a közlött négy szólás közül a 4-ik a legfontosabb; ép ezért nem fog ártani e szólást a Széll Farkas példái közül az 1677. május 26-án kelt pörös aktával megvilágítani. Az akta így szól:

„Causa Stephani Dobozi A. [Actor] contra Tot András I. [Incattus] proponitur, hogy az I. azt mondta, az A.-nak annyi buzája vagyon és kigyó s békává vált, ő nem hoz buzát. I. non negat. Nagy Mihályra *hittel adta* s felvállalta a *szavatyot*; Nagy Mihály *másra el, utoljára Posta Andrásnéra adta* (Széll, i. ért. 27. l. Nyr. 26:57).

e h. *málnát szedni* stb., s hogy egészen hasonló határozó szerkezet divik a finn nyelvben is. Nem ismerem ugyan a székelységgel szomszédos szászág megfelelő szólásait, de támaszkodva az erdélyi és szépségi németiség kétségtelen rokonságára, mely talán ebben az esetben is bebizonyítható, az állítólagos finn egyezésben német hatást látok. Szépségen a célhatározó infinitivust következetesen helyhatározóval fejezik ki a Sz. J. említette esetekben; pl. *Ich gehe in die Nüsse. Er war in den Himbeeren. Wir waren im Heu.* Sokszor lop értelemmel: *Ich war in den Äpfeln*: almát loptam; *du warst in den Pflaumen*: szilvát loptál. Mindezek csak azt határozzák meg, hogy valamivel ellátott helyen szerző szándékkal van az alany. A német alakra pedig a finn nem lehetett hatással.*

KREBSZ ERNŐ.

Szertibe. Valószínűleg a kombináló szóalkotásnak érdekes példájával van dolgunk Aranka György *Rajzolat*-jának egyik szavában, mely így hangzik: *szertibe*. Az említett röpirat 9. lapján szók használatáról beszél s így folytatja: „Egyik helyébe *szertibe* tészik a másikat“. Az irodalmi nyelvben manapság nem járatos *szertibe* alak bizonyára a *szerte* (= mindenfelé, mindenütt) és a *széltiben*, *széltibe* (= sok helyütt, nagy területen) szóalakok kombinációjának eredménye; jelentése körülbelül ugyanaz, mint a kombinált s különben is rokonértelmű elemek bármelyikéé külön-külön. A kombináció ebben az esetben is valószínűleg népnyelvi eljárásnak eredménye; erre mutat az a körülmény, hogy Aranka Györgynek a népnyelvhez nagyon hajló röpiratában fordul elő.

GYULAI ÁGOST.

Gri. A Nyr. 271. lapján Pázmány Péter e kitételét: „Erre te csak egy *gri*t sem mondasz“ helytelenül magyarázza Kalmár Elek a franciából. A *cri*-nek semmi köze a kérdésben levő szóláshoz. Minden egyébtől eltekintve, csak nem gondolhatott Pázmány ilyest, hogy: „erre te csak egy *kiáltást* sem mondasz!“ De igenis használhatta e görög szólásmódot: οὐδὲ γρὺ ami szóról szóra azt jelenti, hogy: „egy kukkot sem“; a γρὺ-t magyarosan *gri*-nek írta.

GOLDZIERH IGNÁC.

Lőcs. Simonyi e szóról egyik szerkesztői izenetében (Nyr. 27:38) azt írja, hogy „kora és eredete bizonytalan“. Eme megjegyzés, azt hiszem, nem maradhat hozzászólás nélkül. A *lőcs* szó eredete ugyanis nem mondható bizonytalannak, amennyiben számottevő erősség hozható föl arra nézve, hogy a szláváságból került

* Vajjon megvan-e ez a szerkezet egyebütt is a germánságban? s vajjon onnan került-e a finnbe is? (vö. *el van adva a buzát* az ormánsági nyelvjárásban s a finnben is alkalmasint szláv forrásból.) A német szerkezet megmagyarázódik az *erdőben*, *mezőben jártam* analógiájából, s ilyen észjárás alapján a finnben idegen hatás nélkül is kifejlődhetett a szóban forgó szerkezet.

A SZERK.